

Με αφορμή τη νέα πρόσφατη βεβήλωση του εβραϊκού νεκροταφείου στα Γιάννενα ο δήμαρχος της πόλης Μωυσής Ελισάφ μίλησε στη LIFO για την εβραϊκή κοινότητα των Ιωαννίνων, τον αντισημιτισμό και τη διαφορετικότητα.

[Ακολουθεί το άρθρο της Νίκης Κουτουλούη που δημοσιεύτηκε στη LIFO στις 19.8.2021](#) :

«Τα Γιάννενα αποτέλεσαν τη μητρόπολη του ρωμανιώτικου εβραϊσμού. Η ιστορική εβραϊκή κοινότητα των Ιωαννίνων υπήρξε πολυπληθής, ισχυρή και είχε ελληνοεβραϊκό χαρακτήρα. Πέρασε από ακμή και παρακμή και μέχρι σήμερα, αν και ολιγομελής, παραμένει ενεργή.

Πρόκειται για μια από τις παλιότερες εβραϊκές κοινότητες στον ευρύτερο ελλαδικό χώρο, με ιστορία τουλάχιστον χιλίων χρόνων. Η ύπαρξη Εβραίων στην πόλη των Ιωαννίνων είναι συνυφασμένη με την ίδρυση της πόλης, στο τέλος της πρώτης χιλιετίας.

Χωρίς να ξέρουμε την ακριβή ημερομηνία εγκατάστασης των Εβραίων στην πόλη, η πρώτη γραπτή μαρτυρία είναι το χρυσόβουλο του αυτοκράτορα Ανδρόνικου του Β' του Παλαιολόγου το 1319, που δίνει οικονομικά, εκκλησιαστικά και διοικητικά προνόμια στις διάφορες μειονότητες και στους Εβραίους που κατοικούσαν στην πόλη των Ιωαννίνων.

Το χαρακτηριστικό της κοινότητας των Ιωαννίνων είναι ότι ήταν ρωμανιώτικη. Οι ρωμανιώτες Εβραίοι, όπως ονομάστηκαν, μιλούσαν την ελληνική γλώσσα εμπλουτισμένη με εβραϊκές λέξεις. Ο ελληνόφωνος αυτός χαρακτήρας μάλιστα δεν χάθηκε, όπως συνέβη με άλλες ρωμανιώτικες κοινότητες της Ελλάδας, παρά την άφιξη των Εβραίων που έφυγαν από την ιβηρική χερσόνησο.

Ασχολούνταν κυρίως με το εμπόριο, όπως όλες οι εβραϊκές κοινότητες. Ειδικά στην

κεντρική Ευρώπη δεν τους επιτρέπονταν η δουλειά σε αγροτική γη, οπότε αναγκαστικά βρίσκονταν στα αστικά κέντρα και ασχολούνταν κυρίως με το εμπόριο. Εκτός από έμποροι και βιοτέχνες, η μεγάλη μάζα ήταν τεχνίτες, αγθοφόροι και πλανόδιοι μικροπωλητές.

Κουντουριώτου, Σούτσου, Γιωσέφ Ελιγιά, είναι μερικοί από τους δρόμους των Ιωαννίνων όπου κατοικούσαν οι Εβραίοι. Δεν υπήρχε γκέτο, υπό την κλασική έννοια του όρου, αλλά επρόκειτο για μεικτές συνοικίες οι οποίες ήταν τα κέντρα των εβραϊκών κατοικιών. Κατοικίες με συγκεκριμένη αρχιτεκτονική, που η ύπαρξή της χαρακτηρίζει μέχρι και σήμερα τα στενά της πόλης των Ιωαννίνων όπου βρίσκονται.

Για την κατασκευή τους χρησιμοποιούσαν πέτρα, ξύλο και πηλό. Έμοιαζαν με τα σπίτια των υπόλοιπων Γιαννιωτών, καθώς κατασκευάζονταν από τους ίδιους ξακουστούς τεχνίτες των μαστοροχωρίων της Ηπείρου. Δίφυλλες τεράστιες πόρτες, παράθυρα που προφυλάσσονται από σιδεριές που προεξέχουν, τις περισσότερες φορές, αυλές που βρίσκονται συνήθως στο πίσω μέρος του σπιτιού και πέτρινοι τοίχοι χαρακτηρίζουν τα πιο πολλά από αυτά. Υπήρχαν μάλιστα τρία είδη κατοικιών, ανάλογα με την οικονομική κατάσταση του ιδιοκτήτη. Τα λαϊκά εβραϊκά σπίτια, οι μεσοαστικές κατοικίες και τα επώνυμα μέγαρα. Τα σπίτια που σώζονται μέχρι σήμερα χρονολογούνται μετά το 1820, τότε που η πόλη πυρπολήθηκε και καταστράφηκε.

Όπως όλες οι κοινότητες που περνούν από την ακμή στην παρακμή μέσα στα χρόνια, έτσι και η γιαννιώτικη εβραϊκή κοινότητα αλλάζει μορφή μέσα σε αυτά. Στις αρχές του 20ού αιώνα, πριν την απελευθέρωση, υπήρχαν περίπου 5.000 Εβραίοι σε έναν πληθυσμό περίπου 25.000, ήταν δηλαδή περίπου το 20% του συνολικού πληθυσμού. Καθώς η Οθωμανική Αυτοκρατορία έφθινε, η οικονομική κρίση ωθούσε μεταναστευτικές ροές κυρίως προς την Αμερική. Έτσι πολλοί Γιαννιώτες, Εβραίοι και Χριστιανοί, ακολούθησαν την οδό της μαζικής μετανάστευσης στις ΗΠΑ. Σταδιακά, ο πληθυσμός μειώθηκε και στην Κατοχή βρίσκονταν στην πόλη περίπου 2.000 Εβραίοι.

Το μεγάλο πλήγμα για την εβραϊκή κοινότητα των Ιωαννίνων ήρθε στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Οι Γερμανοί συγκέντρωσαν τους Εβραίους της πόλης τον Μάρτιο του 1944 σε δύο πλατείες, στο κάστρο και στον μώλο, και αφού τους στοίβαξαν σε φορτηγά τους μετέφεραν στη Λάρισα και από εκεί στο Άουσβιτς. Λίγοι από αυτούς, οι οποίοι γνώριζαν τι επρόκειτο να συμβεί, μιας και είχαν προηγηθεί κι άλλες συλλήψεις, είχαν ενταχθεί στις οργανώσεις της εθνικής αντίστασης και το φθινόπωρο του 1943 πήγαν στην Αθήνα, κρύφτηκαν και ακολούθησαν ένα δίκτυο διαφυγής προς την Παλαιστίνη που λειτουργούσε με τη χρηματοδότηση του Εβραϊκού Πρακτορείου.

Το μονοπάτι της διαφυγής ακολούθησαν και οι γονείς του κ. **Μωυσή Ελισάφ, δημάρχου των Ιωαννίνων**, καθηγητή

Παθολογίας και προέδρου της εβραϊκής κοινότητας της πόλης.

Όπως αναφέρει μιλώ ντας στη LifO

: «Ο πατέρας μου και η μητέρα μου ακολούθησαν το δίκτυο διαφυγής προς τη Μέση Ανατολή. Επέστρεψαν το 1945 στα Γιάννενα, έχοντας χάσει ουσιαστικά όλους τους συγγενείς τους, γονείς και αδέρφια. Έτσι, προσπάθησαν να στήσουν τη ζωή τους ξανά. Από τους 1.900 ανθρώπους που συνελήφθησαν και οδηγήθηκαν κυρίως στο Άουσβιτς, επέστρεψαν περίπου 100. Δηλαδή, ο συνολικός αριθμός απωλειών της κοινότητας είναι περίπου 92%, ένα από τα υψηλότερα ποσοστά της Ευρώπης».

Η κοινότητα, όταν ανασυστάθηκε το 1945, είχε περίπου 160 άτομα, ακολούθησε όμως μια προοδευτική μείωση του αριθμού κυρίως λόγω του εμφυλίου πολέμου. Σήμερα, η κοινότητα στα Γιάννενα δεν αριθμεί πάνω από 50 μέλη.

Ο κ. Ελισάφ, ως πρόεδρος της κοινότητας από το 2001, μας εξηγεί πως γίνεται μεγάλη προσπάθεια ώστε να διατηρηθεί ζωντανή η εβραϊκή παράδοση μέσα από εκδηλώσεις, συγγραφή βιβλίων και παραγωγή ντοκιμαντέρ. Υποστηρίζοντας τον πολυπολιτισμικό χαρακτήρα της πόλης των Ιωαννίνων, διατηρείται η επαφή με τους επισκέπτες από το Ισραήλ, δίνοντας στα Γιάννενα τον χαρακτήρα μιας ανοιχτής και εξωστρεφούς πόλης.

«Οι παραδόσεις, όσο φθίνει η κοινότητα, αρχίζουν και χαλαρώνουν. Ουσιαστικά πρόκειται απλά για μια διαφορετική θρησκεία, τίποτα παραπάνω. Θρησκευτική ζωή δεν μπορεί να υπάρξει, εμείς είμαστε μια κοσμική κοινότητα, δεν είμαστε μια ιδιαίτερα θρησκευόμενη κοινότητα. Προσπαθούμε να κάνουμε μια φορά τον χρόνο μια μεγάλη γιορτή. Κάνουμε ένα προσκλητήριο συμπατριωτών μας, με γιαννιώτικη δηλαδή καταγωγή, από όλο τον κόσμο. Μαζεύονται εδώ στην πόλη άνθρωποι από τον Καναδά, την Αθήνα, το Ισραήλ, τη Θεσσαλονίκη. Ακόμα και πέρσι, υπό συνθήκες πανδημίας, καταφέραμε να το οργανώσουμε» αναφέρει ο κ. Ελισάφ.

Όσο για το αν τον στεναχωρεί που η εβραϊκή κοινότητα χάνει τη δυναμική της με τα χρόνια, ο δήμαρχος απαντά: «Με στενοχωρεί γιατί δεν είναι μόνο ότι φθίνει ως κοινότητα, είναι ότι σιγά σιγά θα ακολουθήσει μια πορεία προς το τίποτα. Έχει σημασία να κωδικοποιήσεις, να γράψεις την ιστορία, τις παραδόσεις και να διατηρήσεις τα μνημεία που υπάρχουν ακόμα στην πόλη».

Τα εβραϊκά μνημεία που υπάρχουν ακόμα και σήμερα στα Γιάννενα είναι η Συναγωγή, που λειτουργεί κανονικά, το εβραϊκό νεκροταφείο, όπου υπάρχουν μνήματα από τον 15ο αιώνα, το μνημείο του Ολοκαυτώματος και οι γειτονιές όπου έμεναν οι Εβραίοι της πόλης, με μικρό ποσοστό των κατοικιών τους να έχει παραμείνει αναλλοίωτο στα χρόνια.

Αντισημιτισμός και διαφορετικότητα

Οι προκαταλήψεις εναντίον των Εβραίων είναι διαχρονικό φαινόμενο. Στα Γιάννενα το 2009 έγιναν βανδαλισμοί στο νεκροταφείο, με αποτέλεσμα να καταστραφούν πολλοί εβραϊκοί τάφοι, ανάμεσά τους και αυτός της μητέρας του δημάρχου. Πιο πρόσφατα, στις αρχές Αυγούστου, άγνωστοι βανδάλισαν ξανά τα εβραϊκά μνήματα.

Ο Μ. Ελισάφ θεωρεί πως «ο αντισημιτισμός είναι μια αρρώστια των κοινωνιών μας, η οποία χρονολογείται από χιλιετίες. Δεν είναι ένα σύγχρονο φαινόμενο και έχει πολλαπλές εκφάνσεις. Στον πυρήνα του ευρωπαϊκού άξονα αντισημιτισμού είναι ο θρησκευτικός αντισημιτισμός. Είναι ο θεοκτόνος λαός που δεν αποδέχτηκε τον σωτήρα του. Δυστυχώς, ακόμα και τα Ευαγγέλια έχουν οξύτατους χαρακτηρισμούς εναντίον των Εβραίων. Επομένως ο αντισημιτισμός βρίσκεται εγκολλημένος στον πυρήνα της χριστιανικής θρησκείας και έτσι, καθώς κυριάρχησε ο χριστιανισμός, οι Εβραίοι είναι αυτοί που δεν αποδέχονται την επικρατούσα θρησκεία, αλλά παραμένουν περιχαρακωμένοι στη δική τους. Πάντα στις κοινωνίες ψάχνεις να βρεις ένα εξιλαστήριο θύμα, το θύμα αυτό είναι πάντα ο πιο αδύναμος κρίκος αυτής της αλυσίδας. Οι Εβραίοι, ως θρησκευτική μειονότητα, ήταν εύκολο θύμα, και έτσι ξεκινά ο θρησκευτικός αντισημιτισμός που πλέκεται στη συνέχεια με οικονομικά συμφέροντα. Στους Εβραίους δεν επιτρεπόταν να κάνουν πολλά επαγγέλματα. Ήταν αργυραμοιβοί, ασχολούνταν με το χρήμα, επομένως ήταν εύκολα εκτεθειμένοι και το γεγονός αυτό λειτουργούσε αθροιστικά με το θρησκευτικό. Ο “Εμπορος της Βενετίας” είναι ένα πολύ κλασικό παράδειγμα ακριβώς αυτού. Φανταστείτε ότι ο Σαίξπηρ γράφει ένα αντισημιτικό έργο, όταν στην Αγγλία που το γράφει δεν υπήρχε ούτε ένας Εβραίος, είχαν μείνει δυο-τρεις».

Όλα αυτά προς τον 20ό αιώνα, και καθώς αναδύεται ο φασισμός, καταδύονται στον φυλετικό, λυτρωτικό αντισημιτισμό. Μπαίνει η έννοια της φυλής για πρώτη φορά. «Αυτή ήταν η ακραία έκφανση του αντισημιτισμού. Όλες οι μορφές του πατάνε η μία πάνω στην άλλη, χωρίς να ταυτίζονται» λέει ο δήμαρχος Ιωαννίνων.

Η έννοια της διαφορετικότητας γίνεται αντιληπτή πολύ νωρίς για έναν Εβραίο. Στην περίπτωση του Μ. Ελισάφ, ωστόσο, δεν υπήρξαν διακρίσεις λόγω της καταγωγής του. «Από την πρώτη μέρα που γεννιέσαι, αντιλαμβάνεσαι την έννοια της διαφορετικότητας. Οφείλω να ομολογήσω ότι στη ζωή μου δεν υπήρχαν επίσημες διακρίσεις. Δηλαδή στο σχολείο, στο πανεπιστήμιο, στο νοσοκομείο, δεν αντιμετωπίστηκα διαφορετικά από την πολιτεία και τις θεσμοθετημένες της αρχές. Στο επίπεδο της καθημερινότητας δεν παύεις ωστόσο να βιώνεις την καχυποψία και τα αρνητικά στερεότυπα που συνοδεύουν τους Εβραίους» εξηγεί.

Τα ίχνη της εβραϊκής παρουσίας στα Γιάννενα, μέσα από τις παλιές εβραϊκές γειτονιές, τα μικρά πολύχρωμα εναπομείναντα σπιτάκια και τα εβραϊκά μνημεία, δίνουν στην πόλη ένα όμορφο χρώμα πολυπολιτισμικότητας, γεγονός που φαίνεται να στηρίζουν οι πολίτες της εκλέγοντας τον πρώτο Έλληνα Εβραίο, Γιαννιώτη δήμαρχο. Όπως αναφέρει και ο ίδιος, δίνοντας μου ένα δώρο πριν φύγω, ένα cd με εβραϊκή μουσική, «ήταν μια υπέρβαση η εκλογή μου. Είναι ένα μήνυμα πως τα στερεότυπα αρχίζουν να παίζουν δευτερεύοντα ρόλο και ο άλλος σε αξιολογεί βάσει αυτού που είσαι και όχι με βάση το θρήσκευμά σου».

ΠΗΓΗ: [LIFO, 19.8.2021](#)